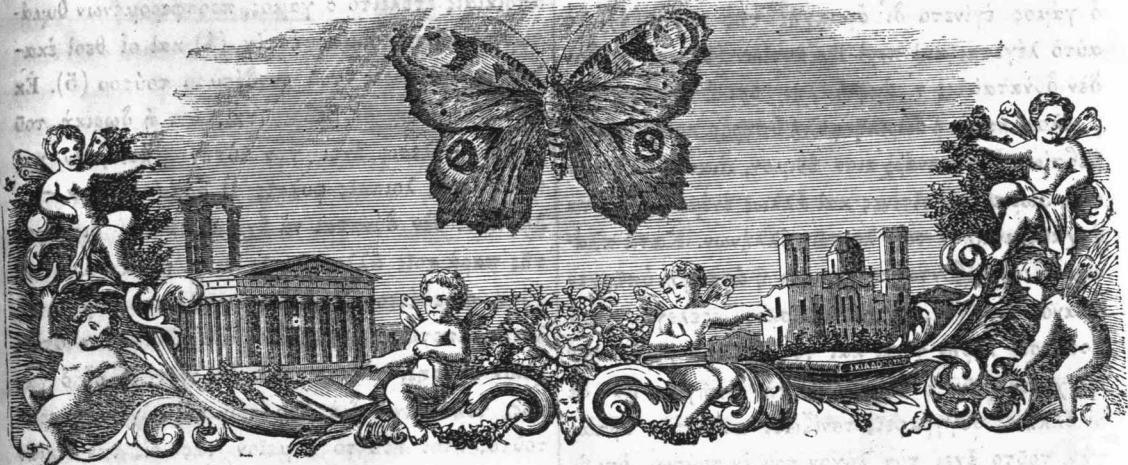

Χ Ρ Υ Σ Α Λ Λ Ι Σ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ,

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

30 ΜΑΪΟΥ, 1865.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 58.

ΠΕΡΙ

ΤΕΛΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΠΑΡ' ΕΛΛΗΣΙ

(Εκ τοῦ Γερμανικοῦ).

§ 1.

ΠΑΡΑ τοῖς Ἕλλησιν ἡ ἀρχαία πατριρχικὴ οἰκογενεῖα νομοθεσίᾳ ταχέως κατηργήθη, καὶ ὁ δημόσιος βίος, ἥτοι δὲν ἐπέτυχε διακεκριμένον χωρισμὸν τάξεων, ἀντιθέτω: πρὸς ἀλλήλας διακειμένων, ἢ ὅπου τοῦτο συνέβη, ὡς παρ' Ἀθηναίοις, δὲν διήρκεσε πολὺ, ὥστε δὲν δύναται τις ν' ἀναφέρῃ παρ' αὐτοῖς πολὺν ἀριθμὸν τύπων τελέσεως τοῦ γάμου ὡς παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς καὶ Ῥωμαίοις. Ἐὰν καταργεῖτο ἔθιμόν τι ἢ νόμος ὡς μὴ συναδόντες πρὸς τὴν τῶν χρόνων ἐκείνων ἀνάπτυξιν, ἐξηφανίζοντο καθ' ὁλοκληρίαν, καὶ δὲν ἐτηροῦντο πλέον οὐδ' ὡς τύπος ἀπλοῦς ὡς παρὰ Ῥωμαίοις συνέβαινεν. Ἐν Ἑλλάδι ἐλλείπει ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐκεῖνος μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου, οὗ ἕνεκα ἐν Ῥώμῃ οἱ θεομοὶ διαφορωτάτων χρόνων ἔκειντο παρ' ἀλλήλοισι. Οὐχ ἦσαν ὅμως ἡ τέλεσις τῶν γάμων παρ' Ἕλλησι συγκριτικῶς πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν εἶναι λίαν σπουδαία. Αὕτη μᾶς διδάσκει, ὅτι οὐδεμία ἀντίθεσις ὑπάρχει με-

ταξὺ θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς τοῦ γάμου τελέσεως ἀλλ' ὅτι ἡ ἀνάγκη θρησκευτικοῦ ἀγνισμού, δι' οὗ καθαγιαζεται ὁ γάμος, λαμβάνει χώραν ἐπίσης παρ' Ἕλλησι, μᾶς δεικνύει προσέτι ἱστορικὴν κίνησιν καὶ μεταβολὴν τῶν τύπων. Ἀρχαιότατα ἡγοράζετο ἡ γυνή, βραδύτερον δὲ ἡ ἀγοραπωλησίᾳ καθίσταται σύμβολον, τέλος ἐκλείπει ὅλως, καὶ ἀντ' αὐτῆς λαμβάνει ἡ καλουμένη ἐγγύησις τὸ κατὰ τὸ πολιτικὸν δίκαιον ἀποτέλεσμα ἐκείνης. Δὲν παραγνωρίζομεν δὲ τὴν ἐν τῷ παραλληλισμῷ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν γάμον ἐγκειμένην δυσκολίαν, οὐχ ἥττον ὅμως δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ τέλεσις τοῦ γάμου παρὰ ταῖς διαφοροῖς ἑλληνικαῖς φυλαῖς στηρίζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ἂν καὶ πολλάκις αἱ διαφοραὶ εἴναι λίαν σημαντικά, καὶ ὅτι ἐπαμένω: καὶ οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ παρᾶσχῃσι τὴν ἀποδείξιν, ὅτι οἱ συγγενεῖς λαοὶ ἔχουσιν οὐχὶ ἐκ διαμέτρου διαφοροῦς ἀλλὰ κατ' οὐσίαν τοὺς αὐτοὺς τύπους τῆς τοῦ γάμου τελέσεως. Καὶ τὰ μὲν περὶ Δωριέων καὶ Αἰολέων σωζόμενα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἶναι λίαν εὐτελεῖ, καὶ ταῦτα δὲ καθ' ἡμᾶς οὐχὶ ἀρκούντως συνηρμολογημένα καὶ διεσκευασμένα, τούτου δ' ἕνεκα πρέπει νὰ παρατείνωμεν ἐπὶ τούτων τὸν λόγον. Τὰ δὲ περὶ τοῦ ἄττικου γάμου θὰ πραγματευθῶμεν ἐν ὀλίγοις,

ὡς ὄντα σαφέστερα καὶ μᾶλλον ἐγνωσμένα (α).

α'. Δωριεῖς.

§ 2. Οἱ συγγραφεῖς διηγοῦνται, ὅτι ἐν Σπάρτῃ ὁ γάμος ἐγένετο δι' ἀρπαγῆς τῆς κόρης (1). Τὸ αὐτὸ λέγεται καὶ περὶ Βυζαντίων (2) καὶ σχεδὸν δὲν δύναται τις ν' ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἡ ἀρπαγὴ παρ' ὀλοκλήρῃ τῇ δωρικῇ φυλῇ ὑπῆρξε κοινή. Αὕτη βεβαίως ἦτο πανάρχαιον ἔθιμον, διασωθὲν παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν, οἵτινες καὶ ἄλλως ἐνέμεναν εἰς τὰ ἀρχαῖα μᾶλλον τῶν λοιπῶν ἑλλήνων. Κατὰ πλάνην δ' ἰσχυρίζονται τινες, ὅτι ἡ ἀρπαγὴ ὑπῆρχεν ἀκανόνιστος (3), ὅτι ὁ νεανίσκος ἐξέλεγε κατὰ βούλησιν κόρην τινά, καὶ τότε ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν συγχορευτριῶν ἢ ἀλλαχόθεν τὴν ἀπῆγεν. Ἐν δὲ οἱ ἑλληνες συγγραφεῖς τονίζουσι πολὺ τὴν ἀρπαγὴν, τοῦτο ἔχει τὸν λόγον του ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν ταύτῃ καθιέρων τὸ ἰδιάζον τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ γάμου παρὰ Δωριεῦσι, τούναντίον δὲ ὅ,τι εἶναι κοινὸν πρὸς τὰς λοιπὰς ἑλληνικάς φυλάς, δὲν ἀναφέρουσιν, ὡς ἀφ' ἐαυτοῦ νοούμενον. Καὶ τῷ ὅντι δὲ σώζονται ἱκανὰ ἔχνη δυνάμενα νὰ μᾶς παράσχουσιν ὀρθὴν τῆς ἀρπαγῆς ἔννοιαν. Ἡ παρὰ Δωριεῦσι τέλεσις τοῦ γάμου οὐδαμῶς ἐσπερείτο τοῦ θρησκευτικοῦ καθαγιασμοῦ ἐν Σπάρτῃ αἱ μὴ τέρες κατὰ τὸν γάμον τῶν θυγατέρων τῶν ἡγόν

θυμὰ εἰς τὴν Ἥραν Ἀφροδίτην (1)· ὅτι δ' ἐν Κρήτῃ τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ ἔθουον ῥητῶς ἀναφέρεται (2)· ἐπίσης δὲ ἐν Μεγάροις ἔθουον πρὸ τοῦ γάμου. (3) Ἐν δὲ ταῖς δωρικαῖς τῆς κάτω Ἰταλίας ἀποικίαις ἐτελεῖτο ὁ γάμος, προσφερομένων θυμάτων ἐν τῇ τῆς οἰκίας ἐστίᾳ, (4) καὶ οἱ θεοὶ ἐκαλοῦντο μάρτυρες τοῦ συνδέσμου τούτου (5). Ἐκ τῶν εἰρημένων δὲ βεβαιοῦται, ὅτι ἡ δωρικὴ τοῦ γάμου τέλεσις ἔχει τὴν αὐτὴν βάσιν, ἣν καὶ παρὰ ταῖς λοιπαῖς φυλαῖς. Ἡ ἀρπαγὴ παρὰ τοῖς Δωριεῦσι δὲν δύναται νὰ ἔχῃ σημασίαν διαφορὸν τῆς παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς λ. χ. παρὰ Ῥωμοίοις· αὕτη συνεδέετο μετὰ τῆς λοιπῆς τοῦ γάμου τελετῆς, ἀπετέλει μόνον ἴδιον ἀναπόσπαστον στοιχεῖον ταύτης, τὸ στοιχεῖον δηλονότι δι' οὗ ὁ γάμος, τελούμενος διὰ θυμάτων καὶ εὐχῶν, ἐπερατοῦτο, ἥτοι ἦτο τὸ σημεῖον τῆς εἰς τὴν οἰκίαν ἀπαγωγῆς. Κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς ἀπωτάτης ἀρχαϊότητος δὲν προηγέτο τοῦ γάμου οὐδεμίαν σχέσιν μεταξὺ νέου καὶ κόρης, ἡ κόρη ἤγετο εἰς τὸν γάμον διὰ τῆς βίας, ἀντίστατο καὶ ἔπρεπε νὰ καταπονῆθῃ. Διὰ νὰ γείνη δ' ἐν Ῥώμῃ ἡ ἀπαγωγὴ, κατέφευγεν ἡ νύμφη εἰς τοὺς κόλπους τῆς μητρὸς τῆς, ἀφ' ὧν ἠρπάζετο καὶ ἀπῆγετο διὰ τῆς βίας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ. Τὰ καθ' ἕκαστα δὲ τῆς ἀρπαγῆς παρὰ Δωριεῦσι περιγράφει ὁ Ἰάμβελιχος ἐν τινι χωρίῳ, ὅπου ὁ Πυθαγόρας λέγει· Ὁ ἀνὴρ λαμβάνει τὴν γυναῖκα μετὰ σπονδῶν ἀπὸ τῆς ἐστίας, καὶ ὡς ἱκέτιν ἐνώπιον τῶν θεῶν εἰσάγει εἰς τὴν οἰκίαν του (6). Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον καὶ ἐν Σπάρτῃ καὶ ἀλλαχοῦ παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν ἐγένετο ἡ ἀρπαγὴ. Ἀφ' οὗ δ' ἐλαμβάνετο ἡ συναινέσις τοῦ πατρὸς, προσήγοντο παρὰ

(α) Μεταξὺ τῶν νεωτέρων συγγραμμάτων περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀναφέρομεν πρὸ πάντων Becker Χαρικλῆς Bieder allyrieichs Sitten 1840 κ. σελ. 452 ἐπ. — K. F. Hermann Lehrbuch der griech. Privatalterthümer 1852 σελ. 143 ἐπ. Lasanex zur Geschicht. und Philos. du Ehe bet den Griechen 1857.

(1) Πλουτ. Λυκούργ. 15. Ἐγάμων δὲ δι' ἀρπαγῆς, οὐ μικρὰς οὐδ' αἰῶρους πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ ἀκμαζούσας καὶ πεπεύρους. — Πλουτ. ἀποφθέγμ. Λακων. σελ. 224 ἐκδ. Hutt. — Ξενοφ. Πολιτεία Λακεδ. 1. 5. — Ἡρόδ. 6. 65. — Ἐρμιπ. περὶ νομοθετ. παρ' Ἀθηναίῳ 13. 2 σελ. 555. Ἐν Λακεδαίμονι εἰς οἰκηματὶ σκοτεινὸν πᾶσαι συνεκλείοντο αἱ κόραι, συγκλειομένων καὶ τῶν ἀγάμων νεανίσκων· καὶ ἕκαστος ἥς ἐπιλάβοιτο, ταύτην ἀπῆγεν ἀπρὸς κοιν. — Διον. 2. 30 τῆς ἀρπαγῆς. . . ἐπὶ γάμῳ γενομένης, ἑλληνικὸν τε καὶ ἀρχαῖον ἀποφαινὼν τὸ ἔθος καὶ τρόπον συμπάντων, καθ' οὗς συνάπτονται γάμοι ταῖς γυναῖξιν ἐπιφανέστατον.

(2) Ἀχιλ. Τάτ. 2 15 Νόμου γὰρ ὄντος Βυζαντίοις, εἰ τις ἀρπάσας παρθένον φθάσας ποιήσει γυναῖκα, γάμον ἔχειν τὴν βίαν, προσεῖχε τούτῳ τῷ νόμῳ.

(3) Ἰδίως ὁ Mueller Δωριεῖς 2. σελ. 282 παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἐρμιππος ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ παρεμυρφοῦσε τὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἔθιμον τῆς ἀρπαγῆς.

(1) Πaus. 3. 13. 6. — (2) Διόδ. 5. 73. (Παραδόθηναί δὲ τῇ μὲν Ἀφροδίτῃ τὴν τε τῶν παρθένων ἡλικίαν, ἐν οἷς χρόνοις δεῖ γαμεῖν αὐτὸς, καὶ τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν τὴν ἐτι καὶ νῦν ἐν τοῖς γάμοις γινομένην μετὰ θυσιῶν καὶ σπονδῶν, ἃς ποιοῦσιν ἄνθρωποι τῇ θεᾷ ταύτῃ· προθύουσι δὲ πρότερον ἅπαντες τῷ Διὶ τῷ τελείῳ καὶ Ἥρᾳ τελείᾳ. — Ὅτι δὲ καὶ τὸ ἔθος τῆς ἀρπαγῆς κατὰ τοὺς ἐν Κρήτῃ γάμους ἐκράτει, συμπεραίνεται ἐκ τοῦ ἀναλόγου ἔθιμου τῆς τῶν παίδων ἀρπαγῆς. — (3) Πaus. 1. 43. 4. 6λ. ἐπίσης αὐτότι 2. 21. 1. — (4) Ἰάμβελιχ. βίος Πυθαγ. 9. 48. Ἐπὶ δὲ τὴν γυναῖκα νομίζειν ἀπὸ τῆς ἐστίας εἰληφότας μετὰ σπονδῶν καθάπερ ἱκέτιν ἐναντίον τῶν θεῶν εἰσῆλθαι πρὸς αὐτήν. αὐτ. 18. 48. Γυναῖκα οὐ δεῖ διώκειν τὴν αὐτήν· ἱκέτις γὰρ διὸ καὶ ἀφ' ἐστίας ἀγόμεθα, καὶ ἡ λῆψις διὰ δεξιᾶς.

(5) Φίντου: (ῆ) περὶ σωφροσ. γυναῖκ. παρὰ Στοβ. 74. 61.

(6) Ἰδε ἀνωτέρω σημ. 4.

τῶν συγγενῶν τὰ οὐμάτα, καὶ ἐγένετο ἐπὶ κλησὶς τῶν θεῶν, τότε κατέρρευεν ἡ ἀντισταμένη κόρη εἰς τὴν ἐστίαν, τὸ ἄσυλον τῆς οἰκίας, ὅθεν ἀπεσπᾶτο ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ καὶ ἀπήγετο εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅτι δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσιν ἐθεωρεῖτο τοῦτο βία προκύπτει ἐκ τῶν λέξεων «ἰκέτιν εἰσῆχθαι πρὸς αὐτήν.» Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐκαλεῖτο παρὰ μὲν τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀρπάξιν ὡς παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις *raptare*, καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομα εἰς τὴν ὅλην τέλεσιν τοῦ γάμου, σημαῖνον τὴν προπομπὴν τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μία μόνη ἱεροτελεστία τὸ *nubere* καὶ τὸ *domum ducere*, ἐκεῖνο μὲν ἐπὶ τῆς γυναικὸς, τοῦτο δὲ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός ἐσήμεινε τὴν τοῦ γάμου τέλεσιν. Καὶ ἐν Ἀθήναις παρέμεινεν, ὡς σύμβολον τούλαχιστον, καὶ ἄνευ συνειδήσεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς σημασίας τῆς ἡ ἀρπαγῆς, καὶ ἐνταῦθα δηλ. κατέρρευεν ἡ κόρη εἰς τὴν ἐστίαν, ἀπεσπᾶτο ἐκεῖθεν, καὶ παρεπέμπετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρός. (1) Ἐὰν ἡ ἐξιστόρησις αὕτη τῆς ἀρπαγῆς εἶναι ὀρθή, τότε ἡδύνατο χωρίον τι τοῦ Πλούταρχου νὰ παρὰσχῇ ἀκριβεστέραν συμπλήρωσιν τῶν παρακολουθούτων αὐτὴν περιστατικῶν. «Τὴν δὲ ἀρπασθεῖσαν ἡ νυμφεύτρια καλουμένη παραλαβοῦσα, τὴν μὲν κεφαλὴν ἐν χρῶ περιέκειρεν, ἱματίῳ δὲ ἀνδρείῳ καὶ ὑποδήμασιν ἐνσκεύασα, κατέκλινεν ἐπὶ στιβάδα μόνην ἄνευ φωτός. Ὁ δὲ νυμφίος οὐ μεθῶν οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων, ὥσπερ αἰ, δεδειπνηκὼς ἐν τοῖς φιδιτίοις, παρειαλεθὼν ἔλυε τὴν ζώνην, καὶ μετήνεγκεν ἀράμενος ἐπὶ τὴν κλίνην. Συνδιατρίψας δὲ χρόνον οὐ πολὺν, ἀπῆει κοσμίως οὐπερ εἰώθει τὸ πρότερον καθευδήσων μετὰ τῶν ἄλλων νέων. Καὶ τὸ λοιπὸν οὕτως ἔπραττε, τοῖς μὲν ἡλικιώταις συνδιημερεύων καὶ συναπαυόμενος, πρὸς δὲ τὴν νύμφην κρύφα μετ' εὐλαβείας φοιτῶν, αἰσχυρόμενος καὶ δεδοικὼς μή τις αἰσθηται τῶν ἔνδον (2). Ἡ σκηνὴ μεταλλάσσει ἐν τῇ πατρικῇ τοῦ νυμφίου οἰκίᾳ, ὅπου οὗτος μετήγε τὴν νύμφην, καὶ μάλιστα εὐθὺς μετὰ τὴν ἀρπαγὴν. Ἄμα εἰσῆγετο ἡ νύμφη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, παρέδιδεν αὐτὴν ὁ γαμβρὸς τῇ νυμφευτρίᾳ (3). Αὕτη δὲ ἔχειρε τὰς τρί-

χας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, ὑπερ ἦτο λίαν διαδεδομένον ἔθιμον, σημαῖνον τὴν κοσμιότητα τῆς γυναικὸς καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνδρός. Τί δὲ σημαίνει τὸ ἱμάτιον ἀνδρείον; Αἱ κόραι τῶν Λακεδαιμονίων ἐφόρουν μέχρι τοῦ γάμου τὸν χιτῶνα, ὡς αἱ τῶν Ῥωμαίων τὴν *toga praetexta*. Κατὰ τὸν γάμον τῶν λοιπῶν ἐλάβανον τὸ γυναικεῖον φόρεμα, ὑπερ δὲν διέφερεν οὐσιωδῶς τοῦ ἀνδρός, διὰ τοῦτο ὁ Πλούταρχος ὀνομάζει αὐτὸ ἱμάτιον ἀνδρείον (1). Καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις δὲ ἡ ἐνδύμασις τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡτὸ ποτε ἡ αὐτὴ, ἦτοι ἡ *toga pura* (2) διὰ τοῦτο καὶ αἱ νύμφαι κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν ἐνεδύοντο τὴν σολὴν αὐτὴν καὶ καθ' ὃν χρόνον αἱ γυναῖκες ἐν τῷ κοινῷ ἔῳ ἐπὶ μακρὸν ἤδη χρόνον δὲν τὴν ἐφόρουν (3) ὡς δὲ ἡ Ῥωμαία *pronuba* (=νυμφόκομος, νυμφοστόλος) ἐτοιμάζει τὸν *Lecltus genialis* (=ἐὺν ἡ γαμήλιος, παστός) καὶ κατακλίνει τὴν νύμφην ἐρχομένην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, (4) οὕτω καὶ ἡ Λακεδαιμονία νυμφεύτρια. Καὶ κατὰ τὸ ἐξῆς συμφωνοῦσι τὰ ἔθιμα ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, ὅτι δηλ. κατὰ τὸν νόμον ὁ νεανίσκος ἄνευ φωτός πρέπει νὰ πλησιάσῃ τὴν κόρην (5). Ὅλοι δὲ αὗται αἱ πράξεις γίνονται παρὰ τε Λακεδαιμονίοις καὶ Ῥωμαίοις εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς τὴν οἰκίαν εἰσαγωγὴν τῆς νύμφης. Αἱ δὲ λέξεις οὐ μεθῶν οὐδὲ θρυπτόμενος, ἀλλὰ νήφων κτλ. περιέχουσι πλαγίαν ἐπίκρισιν κατὰ τῆς πολυτελείας τῶν παρ' Ἀθηναίους καὶ Αἰολεῦσι γάμων, τῶν ὁποίων αἱ δαπάναι εἶχον κανονισθῆ δι' ἰδίων νόμων, συνάμα δὲ ἐνδεικνύουσιν, ὅτι ἐν Λακεδαίμονι συμπόσια κατὰ τοὺς γάμους δὲν ἐγίνοντο. Ἐὰν δὲ ὁ νυμφίος διητᾶτο ἔτι ἐν ταῖς ἀγέλαις, ἐμνηστεύετο μὲν τὴν κόρην, τὴν ἐλάβανε πανηγυρικῶς, καὶ τὴν ὠδήγει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρὸς του, παρέμενεν ὅμως μετὰ τῶν συντρόφων του, καὶ ἐφοῖτα πρὸς τὴν γυναῖκά του σπανίως. Δὲν δυνάμεθα ὅμως ἐκ τούτου νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ γάμος οὗτος δὲν εἶναι νόμιμος, καὶ μόνον προπαρασκευαστικὴ κατὰστασις μέλλοντος γάμου (6) διότι οὗτος ἐτελεῖτο κατὰ τοὺς

(1) Ἰδε O. Mueller Δωρ. 2. σελ. 265. — Πλουτ. σύγκρισις Λυκούργ. καὶ Νομά 3.

(2) Nonius ὑπὸ τὴν λέξ. *toga*. — Serv. ad Aen. I. 286. — (3) Plin. 8. 48. — (4) Catull. 61. 187.

(5) Πλουτ. Κεφ. καταγρ. Ῥωμ. 65. Τῇ νύμφῃ τὸ πρῶτον οὐκ ἐντυγχάνει μετὰ φωτός ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ διὰ σκότους.

(6) Οὕτω φαίνεται, ὅτι ἐκθέτει τὴν σχεσίαν ταύτην ὁ Ἀγνων. Ἀθῆν. 43. 79. σελ. 602. — Παρὰ δὲ Σπυριτιάταις, ὡς Ἀγνων ὡσην ὁ Ἀκαδημαῖκος, πρὸ τῶν γάμων ταῖς περθεῖσι καὶ παιδικαῖς νόμοις ἐστὶν ὁμολογεῖν.

(1) Ἀρποκρ. ὑπὸ τὴν λέξιν ζεύγος ἡμιονικόν.

(2) Πλουτ. Λυκούργ. 15.

(3) Ἠσύχ. ὑπὸ τὴν λέξιν. Νυμφεύτρια ἡ συμπεμπομένη ὑπὸ τῶν γονέων τῇ νύμφῃ παράνυμφος· αὐτὴ, ὑπὸ τὴν αὐτὴν λέξιν. Νυμφόκομος ἡ νυμφεύτρια ἡ κοσμοῦσα τὴν νύμφην.

παράδοξοις τύποις καὶ θεωρεῖτο ὡς νομίμως γινόμενος, ἂν καὶ ἡ ἰδρυσις τῆς κοινῆς τῶν συγγενῶν ἐστίας ἢ ἡ ἀδιάρκοτος συμβίωσις ἐπηκολούθει τὴν ἐκ τῆς ἀγέλης ἀποχώρησιν (1). Τοσαῦτα περὶ τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς συναφείας πρὸς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου. Ἄλλα παρὰ ταῦτα τὰ ἔθιμα περὶ τῶν γάμων δὲν ἀναφέρονται. Πιθανὸν παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν ἡ ἀρχαία ἐκείνη συνάφεια μεταξὺ τῆς τελετῆς τοῦ γάμου καὶ τῶν ἀγροτικῶν θεῶν νὰ ἐξέλιπε τῆς λατρείας ἔτι μᾶλλον ἢ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἑλληνικοῖς λαοῖς, ὥς προκύπτει ἐκ τούτου, ὅτι τοὐλάχιστον οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν γεωργίαν ἀνέθεσαν εἰς τοὺς εἰλωτας τὴν δὲ τῆς Δήμητρος λατρείαν ἀπέδωκαν (2). Ὅτι δὲ ὑπῆρξεν ποτε τοιαύτη (συνάφεια) ἐλαχίστη δύνανται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία. Ἡ συνάφεια ἐκείνη ἀνάγεται εἰς τὰ πρῶτα κοινὰ εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας λείψανα τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, διεσώθη μάλιστα παρὰ Δωριεῦσι τῶν Μεγάρων ἢ ἀγροτικῇ λατρείᾳ ζωηροτάτῃ.

Καὶ τὸ δεύτερον στοιχεῖον τῆς τοῦ γάμου τελετῆς ὁ ἀρρόθων ἢ ἡ ἐγγύησις δὲν ἐλλείπει παρὰ Δωριεῦσιν. (3) Εἰ μὲν ἔζη ἔτι ὁ πατήρ ἢ ὁ πάππος, ἦτον ἀναγκασία ἡ τούτων συναίνεσις πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς, εἰ δὲ εἶχεν ἀποθάνει, περιήρχετο ἡ κόρη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀδελφῶν ἐκ τῆς συναίνεσεως τῶν ὁποίων ἐξήρτητο ὁ γάμος αὐτῆς. (4) Ἐν δὲ τῇ κάτω ἰταλίᾳ ἐτελεῖτο ὁ ἀρρόθων, παρόντων τῶν συγγενῶν, ὅτε ἐδίδετο καὶ ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι ὁ γάμος πρὸς κοινωνίαν τοῦ βίου καὶ πρὸς γένεσιν τέκνων ἐγίνετο (5).

Ἐὰν δὲ τὰ ἐκτεθέντα λάβωμεν συνάμα ὑπ' ὄψιν, προκύπτει τὸ ἔξῃς ὡς πρὸς τὸν παρὰ Δωριεῦσι γάμον. Ὁ δωρικὸς γάμος ἔχει δύο στοιχεῖα τὴν ἐγγύησιν καὶ τὸν θρησκευτικὸν καθήκισμὸν. Ἡ συναίνεσις πρὸς τὴν τῶν γάμων τέλεσιν ἐζητεῖτο ἀπὸ τοῦ ἔχοντος ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ τὴν κόρην, καὶ ὡς φαίνεται ἐπὶ παροιμίᾳ τῶν συγγενῶν, οἵτινες παρίστανται πανηγυρικῶς ὡς μάρτυρες· εἴτα ἐγίνετο ὁ γάμος, προσεφέρετο τοῖς θεοῖς θυμὰ καὶ ἀνεπέμπετο αὐτοῖς· δεήσεις, ἡ δὲ κόρη

πρὶν ἢ ἀπαχθῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς, κατέψευγεν εἰς τὴν ἐστίαν τοῦ οἴκου, ἐκεῖθεν δ' ἀπεσπᾶτο διὰ τῆς βίας ἢ τοι ἠρπάζετο, καὶ ἀπήγετο ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐνταῦθα δ' ἡ νυμφεῦτρα περιέκυψε τὰς τρίχας αὐτῆς, τὴν ἐνέδυε καὶ χιτῶνα γυναικεῖον, τὴν προητοίμαζε πρὸς προσέλευσιν τοῦ γαμβροῦ. Ὁ δὲ νεανίσκος ἠδύνατο νὰ νυμφεῦθῃ, καὶ ἐὰν ἔτι ἔζη ἐν ἀγέλῃ, καὶ ὁ γάμος τοῦ ἦτο νόμιμος.

6'. Αἰολεῖς.

Ἡ παρ' Αἰολεῦσι τέλεσις τοῦ γάμου οὐδαμῶν φέρει οὐσιώδη διαφορὰν ἀπὸ τῆς τοῦ ἄττικου καὶ δωρικοῦ γάμου. Τοῦ γάμου προηγείται ἀρράθων, ὅστις ἀπ' οὐδενὸς γάμου ἑλληνικοῦ ἐλλείπει (1). Τὴν ἡμέραν αὐτὴν τοῦ γάμου, ἢ ὀλίγον πρότερον θύονται θύματα Ἀρτέμιδι τῇ Εὐκλείᾳ ἐν Βοιωτίᾳ καὶ Λοκρίδι (2), ταῖς Νύμφαις ἐν τῇ Κισσοῶσιν κρήνῃ ἐν Ἀλιάρτῳ (3). Καὶ τὸ νυμφικὸν λουτρὸν ἔχει τινα σημασίαν ἐνταῦθα, ἐν Βοιωτίᾳ λούσεται ἡ νύμφη ἐν ὕδατι ἀρρομένῳ ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἰσμηνοῦ πηγῆς (4). Σύμβολον τῆς ἀγροτικῆς λατρείας τῆς μετὰ τοῦ γάμου συνεχομένης καταφαίνεται ἐν τῷ στεφάνῳ ἐξ ἀσφαράγων, ὃν φέρει ἡ νύμφη ἐν Θήβαις (5)· ὁ δὲ ἀσφαράγος σημαίνει ἄλλως καὶ τὴν γονιμότητα. Ἡ δὲ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀνδρὸς προπομπὴ γίνεται ὡς καὶ ἐν Ἀθήναις ἐφ' ἀμάξης (6), ἀδομένου συνάμα τοῦ ὑμεναίου (7). Εἶναι δ' ἐπουσιῶδες, ἐὰν ὁ ἄξων τῆς ἀμάξης, κατὰ τὴν εἰς τὴν οἰκίαν ἀφίξιν τῆς νύμφης, καίεται, ἐμφαίνον τοῦτο, ὅτι αὕτη εἶναι προσδεδεμένη διὰ παντὸς εἰς τὸν ἴδιον ἄνδρα. Ἐν Θεσσαλίᾳ δὲ ὁ γαμβρὸς μετὰ τὸ θυμὰ τὸ γινόμενον ἐπὶ τῷ γάμῳ ἦγεν εἰς τὴν νύμφην ἵππον (8). Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον, ὅτι ἐν τούτῳ ἐμφαίνεται λείψανόν τι τῆς ἀρχαίας ἀγοραπωλησίας· ὁ ἵππος οὗτος βεβηλὸς εἶχε συμβολικὴν σημασίαν· διότι

(1) Ἰδε ἀνωτέρω σημ. 3. — (2) Πλουτ. Ἀριστέϊδ. 20. Βωμοὶ γὰρ ἱστυαὶ καὶ προσθύουσιν αὐτῇ, κ.τ.λ.

(3) Πλουτ. ἔρωτ. διηγ. I ἡ κόρη κατὰ τὰ πάτρια ἐπὶ τὴν Κισσοῶσιν κρήνην κατῆι ταῖς νύμφαις τὰ προτέλεια θύουσα.

(4) Πλουτ. 3. 43. Εὐρ. Φοῖνισ. 347. — (5) Πλουτ. γαμικ. παραγγελ. 2. — (6) Πλουτ. Κερ. ῥωμ. 29. Παρ' ἡμῖν ἐν Βοιωτίᾳ καίουσιν πρὸ τῆς θύρας τὸν ἄξωνα τῆς ἀμάξης, ἐμφαίνοντες οὕτω τὴν νύμφην ἐμμένειν, ὡς ἀνήρην μὲν τὸ ἀπάζοντος.

(7) Ὅτι καὶ παρ' αἰολεῦσι εἴηστο ὁ ὑμεναιὸς, προκύπτει ἐκ τῶν ὑμεναίων τῆς Σαπφούς. — (8) Αἰλ. περὶ ζώων 12, 34.

(1) Παρὰ Κρητὶν ἐγίνετο ὁ γάμος μετὰ τὴν ἐκ τῶν ἀγέλων ἀποχώρησιν καὶ μάλιστα πάντων τῶν οὐκ ἐλλειπόντων συνάμα. Ἐφορ. παρὰ Στράβ. 10 σελ. 739.

(2) Id. G. Mueller ἐθ. ἀνω. — (3) Τοῦτο προέκυπτεν ἐκ τοῦ 2. 2 ἐ Διον., ὅτι ἀνέγνω· γάμος ἦταν ἐλθὼν βάρβαρον. — (4) Οὕτως ἐν Κρήνῃ Πλουτ. γυναικ. ἀρετῇ σελ. 393. Πλουτίν. 8. 41. — (5) Ἰδε σημ. 5, σ. 290.

κατὰ τοὺς ἀνωτέρω χρόνους ἐνδεχόμενον νὰ ἡγό-
ραζον οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ Αἰολεῖς τὰς νύμφας παρὰ
τῶν γονέων, καὶ ἐπειδὴ ἡ Θεσσαλίς εἶχεν ἵππους
πολλοὺς, ὡς τίμημα ἐδίδοντο ἵπποι. Βεβαίως δὲν
δύναται τις νὰ ὑπονοήσῃ, ὅτι ἐνταῦθα τὸ ζῶον
τοῦτο ἀντικατέστησε τὴν ἁμαζαν. Ὁ Ἀριστοτέλης
λέγει γενικώτατα, ὅτι οἱ Ἕλληνές ποτε ἡγόραζον
παρ' ἀλλήλων τὰς γυναῖκας (1), ἂν δὲ καὶ δὲν
δυνάμεθα ἐκ τούτου μόνου νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι
ἐπὶ πάντας τοὺς Ἕλληνας ἀναφέρεται τοῦτο, δυ-
νάμεθα ὅμως ἐκ τοῦ ἤδη μνημονευθέντος Θεσσα-
λικοῦ εἰθίμου νὰ ἐξαγάγωμεν πιθανὸν τεκμήριον,
ὅτι ἡ ἀγορά τῆς γυναικὸς ἐξηπλώθη πέραν τῆς
ἰωνικῆς φυλῆς καὶ ἐπὶ τῆς αἰολικῆς. Ἰδίως ἐπειδὴ
καὶ ἐν τοῖς αἰολικοῖς μύθοις μνημονεύεται αὕτη
ὡς λ. χ. ἐν τῇ παρὰ Ἰξίονος καὶ Δηϊονέως μύθῳ.
Δὲν εἶναι δὲ πιστευτὸν, ὅτι περιορίσθη αὕτη παρὰ
μόνους τοὺς Ἰωσι, διὰ τε τοὺς ἀνωτέρω λόγους,
καὶ διὰ τὴν καὶ παρὰ Γερμανοῖς ὁμοίαν ἀναλο-
γίαν, παρ' οἷς πρέπει νὰ ἔλαβεν ἀρχὴν εἰς χρό-
νους, καθ' οὓς καὶ διάφοροι φυλαὶ ἵσταντο πλη-
σιέστερον πρὸς ἀλλήλας. Ὅτι δὲ ἡ ἀγοραπω-
λησίᾳ ἐξέλιπε παρ' Αἰολεῦσι, σαφόμενων μόνον
μικρῶν αὐτῆς ἰχνῶν, δὲν εἶναι παράδοξον, διότι
βραδύτερον καὶ παρ' Ἰωσιν ἡ τέλεις τοῦ γάμου
δὲν τὴν παρεφύλαξε, ἂν καὶ κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς
χρόνους πρόκειται φανερά. Εἰθίζετο δὲ καὶ ὁ ὑ-
μέναιος ἐπὶ πάντων τῶν ἑλληνικῶν γάμων, οὐχὶ
διότι ἐδανείζετο τοῦτο ἡ μία φυλὴ παρὰ τῆς ἄλ-
λης, ἀλλὰ διότι αἱ φυλαὶ αὗται κοινῶς ἀνεπτύ-
χθησαν, ἐπομένως οὗτος ἔχει τὴν ἀρχὴν του παρὰ
πᾶσι τοῖς Ἕλλησι κοινὴν ἐκ τοῦ ἀρχαιοτάτου
χρόνου, ὅτε οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς πλείονας ἰδί-
ας φυλάς διηρημένοι.

(ἀκολουθεῖ).

ΔΥΟ ΕΛΛΗΝΕΣ

Εἰς τὰ λουτρά τοῦ Βάδεμ τῆς Βιέννης.

(Συνέχεια ἀπὸ φυλλ. 57.)

— Εἶσαι πρὸ πολλοῦ εἰς ταύτην τὴν θέσιν
σου; τὸν ἠρώτησα.

— Ἐκ τῶν κινήσεών σου, ἐκ τοῦ προσώπου σου,
ἐκ τῶν ζωτικῶν σου ὁμμάτων, εἰκάζω, ὅτι δὲν
εἶσαι δυσηρεσθημένος, μοι εἶπεν ἀποκρινόμενος ὁ

Λαμπροκλῆς ὑπογελῶν καὶ νεφύδριον καπνοῦ
στέλλων μοι κατὰ πρόσωπον.

— Δυσηρεσθημένος; . . εἶναι ἀπερίγραπτος ἡ
χαρὰ μου, ἡ εὐτυχία μου! Εἶναι ἄγγελος ἀλη-
θείας!

— Σιγὰ, σιγὰ, φίλε! μὴ κινή; τόσῳ ταχέως
τοὺς τροχοὺς τῆς μηχανῆς σου, εὐρίσκεισαι εἰς
τὸν πρῶτον ἐνθουσιασμόν σου.

— Εἰς τὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμόν εἰς ὃν καὶ σὺ
εὐρέθης, καὶ πανόλβιοι ἡμεῖς καθ' ὅλα συμφῶ-
νουντες καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πρῶτα βήματα. Ἀδελφοί
δὲν εἴμεθα, πλὴν ἐντούτοις ἡ τύχη θέλει τὸ ἐ-
ναντίον ν' ἀποδείξῃ. . . Αὐρίον μετ' αὐτῆς προ-
γευματίζω εἰς τὸ Stadt zur Wienn, καὶ θὰ ἔλθῃς
μαζὶ μου νὰ σὲ παρουσιάσω! θὰ κατὰθελῇς.

— Πρὶν ἢ ὥρα περισσότερον προχωρήσῃ —
πηγαίνω μετὰ τῆς βαρωνίδος εἰς τὸ μικρὸν τοῦ
Βάδεμ θέατρον —, περιγράφῃ μοι τάχιστα αὐ-
τήν! θέλω ἐκ προτέρων νὰ σοὶ συγχαρῶ διὰ τὴν
καλὴν σου τύχην.

— Ἐδῶ πρὸ τῆς θύρας θέλεις νὰ μ' ἀκούσης;
δὲν εἶναι καλλίον νὰ εἰσέλθωμεν, καὶ παρὰ τὴν
τράπεζαν καθήμενοι καὶ κώθινας ἀφρόεντος ζύθου
ἔχοντες ἐνώπιόν μας, νὰ συνομιλήσωμεν;

— Ἀπεφάσισα, νὰ μὴ πῶ εἰς τὸ ἐξῆς ζῦθον
αἰσθάνομαι τὴν ὑπερσαρκίαν προσεγγίζουσιν, καὶ
δὲν ἐπιθυμῶ ἀπὸ τοῦδε προγαστῶρ νὰ καταντήσω
— τί ἄνοστον πράγμα! — καὶ τὴν ἄκραν τῆς
ρίνός μου προφυρᾶν νὰ βλέπω, ὡς τουρκικὸν φέ-
σιον. Ὁμίλει, ἐδῶ σ' ἀκούω πρὸ τοῦ πυλῶνος
τούτου ἀκρόασις σοὶ δίδω, προσεῖπε μεδιῶν.

— Ὡς ἐκ τοῦ ἐπιστολίου τῆς ἐγνώρισας, τὸ
ὄνομα τῆς εἶναι Ἑλένη, βαρωνίς τοῦ Λανδσφελδ'
κατοικεῖ παρὰ τὴν Ἑρμανσταδην τῆς Τρανσιλ-
βανίας, εἰς πύργον, ὅστις καλεῖται πύργος τοῦ
Λανδσφελδ' πρὸ ἑνδεκα περίπου μηνῶν ἀπέθανεν
ὁ σύζυγός της, γέρον ταγματάρχης ποδαλγός,
καὶ διὰ τοῦτο φορεῖ ἐτι ἡμισυ πένθος — αὐρίον
θὰ τὸ ἀφήσῃ —, ὡς εἰς τὰ μέρη ταῦτα συνει-
θίζουσι.

Δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῇς πόσον ὥραϊα τῇ
ἀρμόζει ἡ μέλαινα αὐτῆς ἐσθῆς, πεποικιλμένη ποῦ
καὶ ποῦ διὰ φαίου χρώματος λεπτῶν κεντημάτων,
καὶ τὸ, ὡς χιὼν, ἐκλευκον περιλαμβόν τῆς.

— Ἄφες τὴν καλλονὴν, Ἀνθόκλης, προῦχῳ-
ρεῖ! τὰ ἄλλα ἐπιθυμῶ ν' ἀκούσω.

— Ἐκ τῶν συγγενῶν τῆς, ἐπαγγέλθον ἐγώ
βηματίζω μετὰ τοῦ Λαμπροκλέους ὀλίγον, εἰς
ἐκ μητρὸς θεῖος τῇ μένει καὶ μία ἐκ πατρὸς θεῖα,

(1) Ἀριστοτ. πολιτ. 2 5 11. Τοῦ γὰρ ἀρχαίου νόμου
ἦν ἅπλου. εἶναι καὶ βαρβαρικοῦ; εἰσθηροφύρον γὰρ τότε
οἱ Ἕλληνες, καὶ τὰς γυναῖκας ἐνοῶντο παρ' ἀλλήλων.